

RECHTSPRAAK

MAAKT SAMEN LEVEN MOGELIJK

Neem
gratis
mee

“DE RECHTSSTAAT IN NEDERLAND, DAT IS ALS BLADEREN AAN DE BOOM, ALS ZUURSTOF IN DE LUCHT.”

Wat mag de rechtsstaat kosten? Het is een vraag die steeds vaker en luider klinkt. Dat komt door de bezuinigingen die het kabinet oplegde aan de Rechtspraak, het Openbaar Ministerie, de politie en andere actoren in de rechtsstaat. Ook het feit dat minder subsidie beschikbaar is voor de sociale advocatuur of het Juridisch Loket, roept kritiek op.

Niet de minsten zeggen dat de rechtsstaat in het geding is – er is wekelijks wel een debat waar deze zorg te horen is. Het gaat dan steeds om de vraag of een bepaalde inperking of bezuiniging nog acceptabel is. Immers: een rechtsstaat is pas een rechtsstaat als iedereen daadwerkelijk aanspraak kan maken op de naleving van zijn of haar burgerrechten – bijvoorbeeld als we oneerlijk worden behandeld om onze huidskleur, geloof of geslacht.

Een probleem in deze discussie is steeds dat het begrip rechtsstaat nogal abstract is. Zeker in Nederland lopen we niet over van rechtsstatelijk besef, zoals NRC-journalist Folkert Jensma in dit blad opmerkt - de uitspraak links is van hem. We vinden het normaal dat we mogen zeggen wat we willen, dat iedereen gelijk is, dat er niet mag worden gediscrimineerd, dat we niet zomaar in de cel mogen worden gestopt of ontslag mogen krijgen.

Dit geringe besef vind je niet overal. Ik heb me laten vertellen dat in nieuwe democratieën - denk bijvoorbeeld aan de voormalige Sovjetrepublieken - het belang van de rechtsstaat heel sterk wordt gevoeld. De verklaring is natuurlijk dat ze in die landen nog weten wat het is om *niet* in vrijheid te leven. Maar ook in een land als Amerika wordt de rechtsstaat heel anders beleefd dan bij ons: op elke hoek wappert de vlag en elke schooldag of grote sportwedstrijd begint met het uit volle borst zingen van het volkslied, waarin letterlijk wordt gezongen dat iedereen in Amerika in vrijheid kan leven.

Ik weet: we zijn nuchtere Hollanders en dergelijk vertoon is niet aan ons besteed. Maar iets meer besef van de rechtsstaat zou wel goed zijn. Al was het maar om de vraag te kunnen beantwoorden of die in het geding is. Belangrijk genoeg, toch?

Rob Edens, hoofdredacteur

Coververhaal

Hoe voorkom je een rechterlijke dwaling?

8

Bijzondere rechter

28

Hemke Bottenberg, rechter in de aardbevingskamer

Fotoreportage

Scholieren kruipen in huid van de rechter

18

Op de Rol

Ik trek altijd mijn broek naar beneden

12

12

Ik trek altijd mijn broek naar beneden

12

Ik trek altijd mijn broek naar beneden

de Rechtspraak

Rechtspraak Nummer 4, december 2015 (derde jaargang) Rechtspraak is een uitgave van de Raad voor de rechtspraak. Het magazine wordt verzonden aan relaties van de Rechtspraak en verspreid via de openbare ruimtes van gerechten. De redactie is verantwoordelijk voor de inhoud. Aan de in Rechtspraak vermelde informatie kunnen geen rechten worden ontleend. Artikelen geven niet per se de mening van de Rechtspraak weer. Overname van artikelen is met bronvermelding toegestaan. **Hoofdredacteur:** Rob Edens (r.edens@rechtspraak.nl) **Redactie:** Rien Aarts (m.h.f.aarts@rechtspraak.nl), Simone Alderliesten (beeldredactie; s.alderliesten@rechtspraak.nl), Sandra Hoitinga (s.hoitinga@rechtspraak.nl), Pauline van der Mije (p.van.der.mije@rechtspraak.nl) **Medewerkers aan dit nummer:** Frank Brinkman Martijn Delaere, Aad Goudappel, Arie Kievit, Bas Kijzers, Serge Ligtenberg **Contact met de redactie:** redactie@rechtspraak.nl **Redactie-adres:** Kneuterdijk 1, Den Haag **Postadres:** Postbus 90613, 2509 LP Den Haag **Abonnementenadministratie:** Wijziging of opzegging? Stuur de adresdrager retour naar het retouradres en geef hierop de verandering aan. Aanmeldingen voor een individueel abonnement via abonnement@rechtspraak.nl. Gemotiveerde aanvragen voor meer exemplaren zijn ook mogelijk. **Vormconcept en realisatie:** Kris Kras context, content and design **Druk:** Xerox/OBT, Den Haag **Illustratie cover:** Aad Goudappel

En verder

Nieuws Kort	4
Column Fred van der Winkel	7
Interview Rechter Sebastiaan Hermans	14
Wetenschap 36 duizend echtscheidingen per jaar	17
Interview NRC-journalist Folkert Jensma	22
Wablief Ontslag van alle rechtsvervolgning	25
Hoe kan dat nou? Van taakstraf naar celstraf	26

facebook.com/rechtspraak

Op onze pagina vind je blogs, vlogs, anekdotes uit de rechtszaal en meer. Waarom? Wij vinden het belangrijk om jou te laten zien wat er in onze gebouwen gebeurt. Hoe is het om rechter te zijn, wat voor soort zaken behandelen zij en wat komt daar allemaal bij kijken? Ook al je vragen over de rechtspraak kan je stellen op onze pagina. Volg ons en laat van je horen! We zien je vraag graag verschijnen. Al meer dan 12.500 volgers gingen je voor.

Onrust over toekomstplan

In de Rechtspraak heerst onrust over een toekomstplan dat de presidenten van gerechten en de Raad voor de rechtspraak maakten. Met dit plan komt de Rechtspraak voor een deel tegemoet aan de bezuinigingsopdracht van het kabinet. Deze bezuiniging loopt op tot 88 miljoen euro per jaar, 8,9 procent van het budget.

In het plan staat dat in de toekomst in Almelo, Assen, Lelystad, Dordrecht, Zutphen, Maastricht en Alkmaar niet meer alle rechtszaken worden gedaan en dat de vaste werkplekken op deze locaties verdwijnen. Het personeel werkt

dan vanuit één hoofdlocatie per arrondissement. Hierdoor kan er op huisvesting worden bespaard: kantoorpanden kunnen worden afgevoerd en er hoeft niet meer te worden betaald voor dure faciliteiten als grote zittingszalen, cellenblokken en beveiliging. In verschillende plaatsen is gedemonstreerd tegen het plan, waaronder in Maastricht (foto).

Ook investeren

Voor de Rechtspraak komt een aantal zaken samen: behalve bezuinigd moet er ook worden geïnvesteerd in digitalisering van procedures en verlichting van werkdruk.

Op het moment dat dit blad naar de drukker

ging, was er nog een kleine kans dat van de plannen kon worden afgezien. De oplossing zou zijn dat het parlement bij het kabinet afdwingt dat er meer geld voor de Rechtspraak beschikbaar komt. Het parlement had hierover nog niet beslist.

'Zet mij ergens neer en er gebeurt wat'

Rosa Jansen is de nieuwe voorzitter van de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak, de beroepsvereniging voor rechters en officieren van justitie. Vanwaar deze stap en wat wil ze bereiken? Vijf vragen aan een rasbestuurder met een groot hart voor rechtspraak.

Gefeliciteerd met de nieuwe functie! Vanwaar deze stap?

'De NVvR is een belangrijke organisatie. In deze politiek dynamische tijden is er voor de vereniging een belangrijke rol weggelegd in het belang van haar leden en de rechtsstaat. Hoe sterker de vereniging, des te sterker is justitie in Nederland. Men moet blij zijn met zo'n professionele partner. Ik voel me vereerd dat ik het vertrouwen van de leden heb gekregen om de voorzittersrol op me te nemen.'

Er is veel aan de hand. De Rechtspraak moet bezuinigen, het Openbaar Ministerie kreeg daar eerder mee te maken. Hoe kijkt u aan tegen de onrust die dat oplevert?

'Eigenlijk is er altijd wel iets aan de hand rondom rechtspraak. En dat is goed. Het toont het belang dat de samenleving hecht aan

goede rechtspraak. Het voortdurende gesprek hierover is waardevol. Maar het is teleurstellend als we binnen de rechtspraak niet meer samen optrekken voor datzelfde maatschappelijke belang, zoals recente publicaties over het Meerjarenplan voor de rechtspraak doen vermoeden (zie hierboven). Ik hoop dat we gezamenlijk het proces ten goede kunnen keren. Goede rechtspraak kost geld, maar levert nog meer op.'

U bent ook bestuursvoorzitter van SSR, het opleidingsinstituut voor de rechterlijke macht, en voorzitter van het netwerk van opleidingsinstituten in de Europese Unie. Wordt het niet wat veel allemaal?

'Ik heb veel energie, zeker als het voor een goede zaak is. En als je, zoals de NVvR, op zoek bent naar een ervaren bestuurder, kom je al

Kijken in de ziel van rechters

Er is een dvd verschenen van de afgelopen zomer uitgezonden tv-serie *Kijken in de Ziel*. Hierin werden deze keer rechters geïnterviewd door programmamaker Coen Verbraak. Hij maakte eerder series over psychiaters, voetbaltrainers, advocaten, politici, artsen, topondernemers en journalisten. Twaalf rechters, die onder meer Volkert van der G., Mohammed B. en Robert M. berechttten, verleenden hun medewerking aan het programma. Ze spraken over uiteenlopende onderwerpen als wraking, of ze wel eens twijfels hadden bij een uitspraak en hoe het is om iemand een levenslange gevangenisstraf op te leggen.

Het zesdelige programma trok gemiddeld 521.000 kijkers per aflevering. Op sociale media werd *Kijken in de Ziel* opvallend positief ontvangen. Kijkers roemden de rechters om hun integriteit en openheid, maar waren ook verbaasd over de verschillen die soms tussen rechters blijken te bestaan.

Foto: Wim Kluyvers

snel uit bij iemand met een drukke agenda. Vóór mijn aantreden als NVvR-voorzitter zijn goede afwegingen gemaakt over het scheiden van petten en daar zijn - zoals een goed magistraat betaamt - afspraken over gemaakt. Ik ben nog wel nadrukkelijk in het dagelijks bestuur van de EJTN actief, maar geen voorzitter meer. Dat geeft dus ook weer ruimte.'

Tijdens een rondetafelgesprek in de Tweede Kamer over de manier waarop de Rechtspraak bezuinigingen wil gaan invullen, zei u dat verkeerd om is begonnen. Wat bedoelde u daarmee?

'Er had een visie op de toekomst van de rechtspraak moeten liggen die antwoord geeft op de maatschappelijke vraag naar rechtspraak. Die visie had moeten ingaan op openbaarheid en toegankelijkheid en daarmee

ook op de vraag waar in het land recht wordt gesproken. De bezuinigingen, die nu het vertrekpunt zijn, moeten daar slechts een onderdeel van zijn.'

Stel: we zijn drie jaar verder, uw eerste termijn als NVvR-voorzitter zit erop. Wat is er veranderd?

'Mensen zeggen altijd: "Zet Rosa Jansen ergens neer en er gebeurt zeker iets." Ik denk ook dat dit zo is. Ik houd van ambitie en beweging. Ik hoop dat we over drie jaar kunnen zeggen dat de Rechtspraak als organisatie klaar is voor de komende decennia. Met een aanpak en digitale procedures die volledig aansluiten bij wat de samenleving van rechters en officieren van justitie vraagt: goede en moderne rechtspraak.'

@RechtspraakNL

Meer dan 16.500 volgers

Wil je ook op de hoogte blijven van de laatste nieuwtjes over de Rechtspraak? Volg ons op @RechtspraakNL

'Discussie over straf zal er altijd blijven'

www.nieuwsbriefrechtspraak.nl

De Rechtspraak verstuurt elke donderdag een nieuwsbrief. Daarin het belangrijkste rechtspraaknieuws, een overzicht van gepubliceerde uitspraken en een selectie van nieuwsberichten over uitspraken. Dé manier om kort en bondig op de hoogte te worden gehouden van belangrijke ontwikkelingen en nieuwsfeiten. Er zijn inmiddels bijna 34.000 abonnees.

Waarom straft de samenleving? En op grond waarvan mag zij dat eigenlijk? Strafrechtsfilosoof Jeroen ten Voorde schreef over deze vragen het recent uitgekomen boekje *Recht tot straffen*. Het toegankelijke boek is een zoektocht langs filosofische strafrechtstheorieën naar de rechtvaardiging van straf. Want hoewel straffen vanzelfsprekend wordt gevonden, is de vraag waarom straf wordt opgelegd lastig te beantwoorden.

Waarom dit boek?

'Over straffen valt heel veel te zeggen. Er is steeds weer discussie over, en dat zal altijd zo blijven. Of het nu gaat om de keuze tussen een werk- of gevangenisstraf, om de hoogte van de straf of om de vraag of iemand straf moet krijgen. Ik probeer de lezer mee te nemen langs de verschillende theorieën die er zijn, met als doel dat hij of zij zich een oordeel kan vormen over de vraag of de straf in specifieke gevallen rechtvaardig is. Kennis over de verschillende opvattingen van straf is daarbij van belang. Bij verkeersongelukken met dodelijke afloop vindt men de straf die de rechter oplegt nogal eens te laag, omdat er iemand is overleden. We hebben gezien dat de emoties dan hoog kunnen oplopen. Meer kennis over waarom de rechter straft en wat het doel daarvan is, helpt het publieke debat. Ik vind het prima als mensen het niet eens zijn met een beslissing van de rechter, maar kom met argumenten. En voor argumenten heb je kennis nodig.'

In de Bijbel wordt al gesproken over straf: oog om oog, tand om tand. Kunt u schetsen wat er in ruim tweeduizend jaar tijd is gepasseerd?

'Een belangrijke factor bij het denken over straf is het mensbeeld dat je hebt. Is de burger rationeel en calculerend, handelt hij bewust en weldoerdacht? Of heeft hij helemaal geen vrije wil en wordt hij gedreven door zijn natuur? Filosofen zijn het daar niet over eens en zullen dat ook nooit worden, denk ik. In grote lijnen kan je stellen dat er over straf altijd vanuit twee perspectieven is gedacht: dat van vergelding en van preventie. Bij

vergelding gaat het om een reactie op het leed dat iemand is aangedaan. Bij preventie is het doel voorkomen dat iets dergelijks nog eens gebeurt, of dat nu is door degene die het misdrijf heeft gepleegd of door anderen, voor wie de gestrafte als afschrikwekkend voorbeeld dient. Door de tijd heen zie je golfbewegingen, waarbij steeds één van de twee dominant is.'

Wat vindt u zelf de beste rechtvaardiging voor straf?

'Dat staat niet in het boek, want ik wil mensen juist zelf hierover laten nadenken. Maar nu je het vraagt: ik denk dat de belangrijkste rechtvaardiging voor een straf de vergelding is voor leed dat iemand is aangedaan. Want dan is er een oorzaak en een gevolg. Ik snap dat preventie ook een rol speelt en ik ben het daar ook mee eens. Maar als alleen preventie de rechtvaardiging is voor straf, dan kan je ook mensen straffen die niets hebben gedaan. En dat kan wat mij betreft niet de bedoeling zijn.'

Jeroen ten Voorde (universitair hoofddocent Straf- en strafprocesrecht en bijzonder hoogleraar Strafrechtsfilosofie (leerstoel Leo Polak), *Recht tot straffen* (141 pagina's), Uitgeverij AUP, 12,95 euro.

“Mag rechtbank relatie hebben met onderneming?”

Fred van der Winkel, president gerechtshof Arnhem-Leeuwarden

Deze column wordt achtereenvolgens geschreven door de voorzitter van de Raad voor de Rechtspraak, de president van de Hoge Raad en de president van een gerecht.

Laatst nam ik samen met collega's van het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden deel aan een conferentie in Lviv, West-Oekraïne. Ook de gerechtshoven van Keulen en Krakau waren uitgenodigd. Het onderwerp was onafhankelijke en onpartijdige rechtspraak in een rechtsstaat.

In een rechtsstaat is iedereen - koning, minister, rechter en burger - aan de wet en het recht gebonden. Voor ons spreekt dat vanzelf. Zonder rechtsstaat geen recht op leven, geen vrijheid van meningsuiting, geen recht op privacy en geen waarborg tegen zomaar opgesloten worden, zonder eerlijk proces. Over de vraag wat goede rechtspraak is, verschillen rechters niet van mening, of ze nu in Polen, Oekraïne, Duitsland of Nederland werken. De rechter bewaakt de rechtsstaat met rechtvaardige beslissingen, na een eerlijk proces door onpartijdige en onafhankelijke rechters. Maar de concrete uitwerking daarvan verschilt fors. Als gevolg van de oorlog krijgen de gerechten in Oekraïne bijvoorbeeld nog slechts 30 procent van het benodigde budget van de regering. Vol trots en dankbaarheid toonde men ons dan ook een gerechtsgebouw dat beschikbaar was gesteld door een fabriek. Zo'n relatie van een rechtbank met een commerciële onderneming is in Nederland ondenkbaar, in het licht van onpartijdigheid en onafhankelijkheid.

Ook wordt in Oekraïne gewerkt aan een 'zuivering' van de rechterlijke macht. Alle rechters worden met ontslag bedreigd en moeten opnieuw solliciteren op het eigen ambt. Een zuivering is niet ongebruikelijk na een regimeverandering. Wij hebben dat meegemaakt na de Tweede Wereldoorlog, West-Duitsland na Hitler en Oost-Duitsland na de val van de Muur. Maar zo'n zuivering roept veel vragen op. Wie beoordeelt dat een zuivering noodzakelijk is? Wie beslist welke rechter geschikt is voor herbenoeming? Wat zijn de criteria? En is er een financieel vangnet voor ex-rechters? Ik wil maar zeggen: een rechtsstaat op 'Europees niveau' is niet van vandaag op morgen geboren. ■

RECHTERS OP EEN DWAALSPoor

Iemand veroordelen die achteraf onschuldig blijkt te zijn, is een nachtmerrie. In de eerste plaats voor de veroordeelde, maar ook voor de betrokken rechters. Hoe kan zo iets gebeuren, en wat kan je doen om het te voorkomen? Gerechtelijke dwalingen bezien door de bril van advocaat Geert-Jan Knoops, wetenschapper Peter van Koppen en rechter Kees Sterk.

Tekst: Pauline van der Mije

‘Dit was een horrorscenario’, zei voorzitter Frits Bakker van de Raad voor rechtspraak in een interview over de strafzaak tegen Lucia de Berk (zie kader). De verpleegkundige kreeg levenslang voor zeven moorden en drie moordpogingen op patiënten, maar werd later alsnog vrijgesproken. De rechters waren afgegaan op wetenschappelijk bewijs dat niet bleek te kloppen. ‘De zaak is uitputtend behandeld en toch is het misgegaan’, zei Bakker. ‘We investeren veel om dit te voorkomen, maar rechterswerk blijft mensenwerk. Je moet afgaan op wat anderen hebben uitgezocht, verklaard of gezien. De meeste dwalingen ontstaan dan ook doordat rechters verkeerd worden voorgelicht, niet doordat ze niet goed opletten of het dossier slecht lezen.’

In oktober verscheen een onderzoek van het WODC (wetenschappelijk onderzoekcentrum van het ministerie van Veiligheid en Justitie) naar maatregelen die tien jaar geleden zijn genomen bij de politie en het OM, om de kwaliteit van het opsporingsonderzoek te verbeteren. Naar aanleiding van de Schiedammer parkmoord had een commissie onderzocht wat er fout was gegaan en geconcludeerd dat re-

cheurs zich te veel vastbeten in één verdachte. Om die tunnelvisie tegen te gaan, moest de politie voortaan werken met verschillende scenario’s en tegenspraak. Dat heeft wel wat geholpen, blijkt uit het WODC-onderzoek. Maar de maatregelen zijn niet overal ingevoerd en dreigen ook alweer te verwateren.

Dat roept de vraag op wat rechters kunnen doen om te voorkomen dat ze straffen opleggen als het bewijs niet deugt. Geert-Jan Knoops en Peter van Koppen werken allebei met mensen die zegen onterecht veroordeeld te zijn. Wat komen zij tegen, wat kunnen rechters daarvan leren? En wat doet de Rechtspraak zelf om dwalingen tegen te gaan?

Geert-Jan Knoops: ‘Hoor getuigen op de zitting’

Hoeveel mensen onterecht veroordeeld worden voor een misdrijf, is niet exact bekend, zegt advocaat Geert-Jan Knoops. ‘Ik schat dat het om een handvol zaken per jaar gaat.’ Hij plukt die schatting niet uit de lucht. Knoops is gespecialiseerd in herzieningsverzoeken. Daarin wordt de Hoge Raad gevraagd een afgeronde strafzaak opnieuw te laten behandelen door een gerechts-

Geert-Jan Knoops

hof, omdat twijfel is gerezen over de schuld van de veroordeelde.

Vanwaar dit specialisme?

‘Dat is op mijn pad gekomen met de Puttense moordzaak. Zestien jaar geleden kwamen Peter R. de Vries en oud-politiecommissaris Jan Blaauw naar ons kantoor met Herman du Bois en Wilco Viets, die een straf hadden uitgezeten voor de moord op Christel Ambrosius. Zij zeiden dat ze onschuldig waren, maar nergens gehoor kregen. Wij hebben toen zelf onderzoek gedaan en onze bevindingen voorgelegd aan de Hoge Raad. Dat werd de eerste grote herzieningszaak.’ De ‘doortastende en gevoelige behandeling’ door het gerechtshof in Leeuwarden maakte grote indruk op Knoops. ‘In ruim drie weken werden alle getuigen opnieuw gehoord, op de zitting, waar Christels moeder bij zat. Conclusie: er was geen enkele aanwijzing dat Viets en Du Bois hierbij betrokken waren.’

Wat was het gevolg?

‘Blaauw verwachtte een aardverschuiving in de opsporing omdat hier zo veel was misgegaan. Maar pas na de Schiedammer parkmoord, zes jaar later, kwam daar beweging in. Intussen werd ons kantoor steeds vaker benaderd door mensen die beweerden onterecht veroordeeld te zijn. We krijgen nu 75 tot 90 meldingen per jaar, soms ook van geestelijk verzorgers of oud-politiemensen. Wij vragen dan om een gedetail-

leerde beschrijving van wat er is misgegaan, om een goede voorselectie te kunnen doen. Hartverscheurende brieven zijn daarbij, van mensen voor wie wij de laatste strohalm zijn.’ Vanwege de grote toeloop sloot Knoops’ kantoor zich aan bij het Amerikaanse Innocence project. ‘Daardoor konden wij een wetenschappelijk medewerker aanstellen, die via een aantal vaste stappen onderzoekt of er echt reden is de zaak helemaal uit te pluizen. Want dat is enorm tijdrovend. Zo’n tien keer per jaar is het antwoord ja.’

Waar gaat het mis?

‘Elk systeem heeft zijn eigen zwakke punt. In Amerika levert forensisch bewijs problemen op en op de Antillen zijn het de processen-verbaal. De politie hoort getuigen in het Papiamentto en vertaalt dat in het Nederlands, dat wordt een rommeltje. Wij hebben met een onderzoeksteam 35 getuigen opnieuw gehoord in de Spelonkzaak op Bonaire, een dubbele moordzaak waarvoor twee mannen onterecht waren veroordeeld. ‘Dat heb ik helemaal niet gezegd!’, hoorden wij geregeld als we mensen eerdere verklaringen voorhielden.’ Nederlandse herzieningszaken gaan vaak over bekentenissen, zegt Knoops. ‘Er is dan onvoldoende onderzoek of het klopt en of er andere mogelijkheden zijn. Het is voor de buitenwereld ook lastig te begrijpen dat mensen aanvankelijk bekennen en daar later op terugkomen. Dat hebben we laatst gezien in de zaak tegen de

“

Wie zijn geschiedenis niet kent, is gedoemd die te herhalen.”

Zes van Breda. Daarin hadden drie vrouwen bekend betrokken te zijn bij de dood van een Chinese vrouw, en belastend verklaard over drie medeverdachten. Die bekentenissen bleken onbetrouwbaar, maar zijn alsnog gebruikt voor het bewijs. Daarom zijn we in cassatie gegaan. Ik heb respect voor rechters, zij moeten de knoop doorhakken, en dat gaat in de overgrote meerderheid van de zaken goed. Maar deze uitspraak vind ik slecht te verteren.’

Wat is de oplossing?

‘In zulke kapitale zaken zouden de zittingsrechters de getuigen altijd zelf moeten horen, dat geeft een veel beter beeld. In de herziening van de Bredase zaak hebben wij zo’n veertig getuigen gehoord bij de rechter-commissaris, sommigen drie dagen lang. Het hof krijgt daar een proces-verbaal van. Dan mis je de emotionele lading van wat daar is gezegd. In het algemeen is de Hoge Raad heel terughoudend als mensen hebben bekend en dat later intrekken. Dat begrijp ik wel, maar we moeten lering trekken uit het verleden. In de Puttense en Schiedamse zaak hadden de verdachten ook bekend. Wie zijn geschiedenis niet kent, is gedoemd die te herhalen.’

Bekende dwalingen

1. Puttense moordzaak

Christel Ambrosius is in 1995 verkracht en gedood in het huis van haar grootmoeder in Putten. Herman du Bois en Wilco Viets zijn daarvoor veroordeeld tot tien jaar gevangenisstraf. Ze komen vrij als ze twee derde van die straf hebben uitgezeten. Intussen heeft de Hoge Raad opdracht gegeven de zaak te heropenen. Het gerechtshof in Leeuwarden oordeelt in 2002 dat de bekentenissen van beide verdachten ongeloofwaardig zijn, en getuigenverklaringen ook. De mannen worden alsnog vrijgesproken. Later wordt in deze zaak een ander veroordeeld – hij loopt tegen de lamp als hij DNA moet afstaan vanwege een ander misdrijf.

2. Schiedammer parkmoord

De tienjarige Nienke Kleiss is in 2000 seksueel misbruikt en gedood in een Schiedams park. Haar vriendje Maikel raakte zwaargewond bij de aanval. Kees Borsboom is daarvoor veroordeeld tot achttien jaar plus tbs. Als hij vier jaar vastzit, bekent iemand anders het misdrijf en komt Borsboom vrij. In deze zaak zijn zulke grote fouten gemaakt, dat een evaluatiecommissie in het leven wordt geroepen. Die commissie Posthumus constateert dat rechteerteams zich te veel richten op één verdachte en andere mogelijkheden uit het oog verliezen. De politie moet voortaan in grote onderzoeken verhoren opnemen, verschillende scenario’s onderzoeken en tegenspraak organiseren.

3. Lucia de B.

De Haagse verpleegkundige Lucia de Berk heeft jarenlang te boek gestaan als seriemoordnares. Ze kreeg levenslang voor de vergiftiging van zeven patiënten en drie pogingen daartoe. Maar het bewijs waarop de rechtbank en het hof zich baseerden – onder meer statistische berekeningen van deskundigen – deugde niet. De zaak werd herzien en De Berk werd in 2010 vrijgesproken.

4. Ina Post

Bejaardenverzorgster Ina Post heeft vier jaar vastgezet omdat ze een vrouw zou hebben gewurgd. Ze bekende, maar deed dat naar eigen zeggen onder grote druk van de politie. Pas 24 jaar later volgde een herziening. Post is in 2010 vrijgesproken.

Hoe kan het dat mensen een moord bekennen die ze niet hebben gepleegd?

‘Dat is complex. Uiteindelijk heeft iedereen zijn breekpunt.’ Na enig nadenken: ‘Onze labrador Nora is pas geleden voor onze ogen doodgereden. Dat heeft me ontzettend aangegrepen. Stel: ik zit al dagen op het bureau, valselijk beschuldigd van moord, ik slaap slecht en sta onder grote druk. Dan zeggen de rechercheurs: je vrouw heeft gebeld, je hond is aangereden en zal niet lang meer leven. Beken nou maar, dan mag je naar haar toe. Ik zou meteen tekenen en denken: ik leg later wel uit dat het niet klopt. Maar dat valt niet mee. Een valse bekentenis, om een hond? Dat gelooft de rechter nooit.’

Peter van Koppen: ‘Het gaat om het verhaal’

‘De meeste mensen worden gewoon terecht veroordeeld’, zegt rechtspsycholoog Peter van Koppen. ‘In 90 tot 95 procent van de strafzaken is er overweldigend bewijs: op heterdaad betrap, bekentenis afgelegd, noem maar op. Er ontstaan pas problemen als de bewijsvoering ingewikkeld is.’

De wetenschapper begon naar aanleiding van de Schiedammer parkmoord het project Gerede Twijfel. ‘De advocaat van Kees Borsboom belde mij met een vraag, zo raakte ik betrokken bij die zaak. Toen het hoger beroep naderde, groeide het gevoel dat het hof op het punt stond de verkeerde te veroordelen. Maar wat kan je doen? Ik had geen inzage in het dossier. Toen heb ik voorgesteld om een analyse te maken. Ik kreeg het dossier van de advocaat, spitte dat samen met rechtenstudenten uit en schreef er een boekje over. Dat doen we sindsdien regelmatig met twijfelachtige strafzaken. We worden elke week wel benaderd door mensen die naar eigen zeggen onterecht zijn veroordeeld.’

Hoeveel dwalingen zijn daar uit gekomen?

‘Nul. Van een dwaling kan je naar mijn mening pas spreken als je een andere dader hebt. Dat gebeurt niet vaak. Maar wij zoeken ook niet naar dwalingen, wij zijn er niet om zaken op te lossen, wij proberen een wetenschappelijke analyse te maken. Elk boekje eindigt met twee hoofdstukken waarin verschillende scenario’s worden belicht. In het ene staan argumenten waarom de veroordeelde schuldig is, in het andere waarom hij onschuldig is. Als één scenario

Foto: Arie Kievit

Peter van Koppen

duidelijk sterker is, voegen we toe: houd er rekening mee dat deze persoon (on)schuldig is. We zijn wel eens op een verdachte gestuit, toen heb ik de hoofdofficier ingelicht, maar die heeft daar niets mee gedaan. We hebben ook een zaak gedaan waarin de veroordeelde zelf geen herziening wilde. De Appelschase baby moord was dat, daar heeft een vrouw acht jaar voor gezeten. Ze zou de baby van een vriendin hebben verdrinken in een greppel. De kans dat zij het gedaan heeft is minimaal, maar ze wil het laten rusten; ze is een heel nieuw leven begonnen.’

Wat leren de analyses ons over fouten in het strafproces?

‘Dat binnen de beperkte groep van ons project - waarvoor zich alleen mensen melden die vastzitten voor moord, doodslag of ernstige zedendelicten - vrij veel mensen onterecht zijn veroordeeld. Dat betekent niet dat ze onschuldig zijn, maar dat ze volgens mij niet veroordeeld hadden mogen worden op grond van het aangevoerde bewijs.’

Wat gaat er mis in de bewijsvoering?

‘Dat begint bij de politie. De klassieke fout is dat die niet het misdrijf onderzoekt, maar de beoogde dader. Ze zouden moeten zoeken naar

feiten die het schuldig- van het onschuldig-scenario onderscheiden. Maar in de praktijk zoekt een researcheteam vaak naar bewijs voor het scenario in zijn hoofd, namelijk dat Piet het heeft gedaan. Als rechters vervolgens alleen kijken of de inhoud van het dossier daar voldoende bevestiging voor biedt, kan het misgaan. Want dat een bewijsmiddel past bij het daderschap van Piet, bewijst nog niet dat Piet de dader is. Om een simpel voorbeeld te geven: Piet wordt verdacht van een bankoverval. Op de balie worden zijn vingerafdrukken aangetroffen. Bewijst dat dat hij de overvaller is? Nee. Misschien is hij wel klant bij de bank of is er een andere reden voor die vondst. Rechters zouden zwak onderzoek van de politie vaker moeten afstraffen.’

Zijn rechters niet kritisch genoeg?

‘Rechters zijn geneigd om juridisch naar bewijs te kijken, terwijl het gaat om feiten die je moet beoordelen. Wat kan je afleiden uit het gedrag van de verdachte op de plaats delict? Waar wijst dat bloedspattenpatroon op? Wat betekent het dat de verdachte eerst heeft bekend, maar daar nu op terugkomt? Wat is het verhaal daar achter? Zo leren juristen niet kijken. Vroeger kregen ze vakken als kenleer en wetenschapsfilosofie op de universiteit, maar die zijn afgeschaft. Zitten er technische aspecten aan het bewijs of gaat het over DNA, dan gaat men te rade bij deskundigen, die ook niet altijd even helder zijn. Het Nederlands Forensisch Instituut zwaait met cijfers als het om DNA gaat: ‘De kans dat een willekeurige persoon matcht met het bloed op de plaats delict is 1 op 100.000’. Maar cijfers bewijzen op zichzelf niets. Het gaat om het verhaal. Hoe is dat DNA daar terecht gekomen, waar kan dit nog meer op duiden?’

Is dat niet verbeterd sinds de Schiedammer parkmoord?

‘Ik zie wel vooruitgang. Rechters motiveren hun vonnissen veel beter. Ze analyseren de bewijsmiddelen beter en kijken meer dan vroeger naar ontlastend bewijs. Maar bij de herziening van de zaak tegen de Zes van Breda in oktober was ik weer heel verbaasd dat het gerechtshof in Den Haag de verklaring van drie vrouwelijke verdachten accepteerde. Er waren genoeg overeenkomsten in hun verhalen, vond het hof. Hadden ze de analyse van Gerede Twijfel maar gelezen. De verhalen kunnen onmogelijk alle drie waar zijn, hebben wij geconcludeerd.’

“

Als je honderd procent zekerheid wilt hebben, geef je heel veel boeven vrij spel.”

Kees Sterk, Raad voor de rechtspraak: ‘We doen veel om dwaling te voorkomen’

‘Rechters vinden niets zo erg als iemand onterecht veroordelen’, zegt Kees Sterk, portefeuillehouder strafrecht bij de Raad voor de rechtspraak en voormalig lid van de Hoge Raad. ‘Gelukkig gebeurt het zelden. Helemaal uitsluiten kan je het nooit, want rechters kunnen niet alles weten. Maar we kunnen wel veel doen om dwalingen te voorkomen. En dat doen we ook.’

De afgelopen jaren is veel geïnvesteerd in deskundigheidsbevordering. Tijdens de rechtersopleiding wordt les gegeven in empirische wetenschappen en ook daarna kunnen rechters zich voortdurend bijscholen. ‘Met name DNA-onderzoek ontwikkelt zich razendsnel, dat moet je echt bijhouden’, zegt Sterk. Bij rechtbanken zijn forensisch medewerkers aangesteld die rechters helpen bij het doorgronden van rap-

Kees Sterk

Foto: FSerge Ligtberg

porten en formuleren van vragen aan deskundigen. ‘Je kunt als rechter niet evenveel weten als wetenschappers, dat hoeft ook niet. Als je maar kritisch kunt beoordelen wat zij beweren.’ Ook andere ontwikkelingen helpen dwaling te voorkomen. ‘Er wordt geëxperimenteerd met de aanwezigheid van advocaten tijdens het politieverhoor. En rechters motiveren hun vonnissen veel beter dan vroeger. Ze moeten ook beter onderbouwen waarom ze een verweer van een advocaat verwerpen, daar stelt de Hoge Raad steeds hogere eisen aan.’ Sterk durft niet te zeggen of dat al heeft geleid tot minder onterechte veroordelingen. ‘De tijd zal het leren. We zien wel dat rechters vaker verdachten vrijspreken. Of dat wijst op slecht politieonderzoek of iets anders, is niet bekend. Maar het toont wel aan dat rechters kritisch kijken naar wat aan hen wordt voorgelegd.’

Getuigen horen

Zou het helpen om bij levensdelicten alle getuigen op de zitting te horen, inclusief rechercheurs? Sterk ziet daar weinig in. ‘Als het bewijs valt of staat met één of twee getuigenverklaringen, zou ik die getuigen zeker zelf horen. Politie mensen oproepen doen rechters alleen als ze specifieke vragen hebben - bijvoorbeeld over iets dat een rechercheur heeft gezien - of als er twijfel is of het verhoor correct is verlopen. Ons rechtssysteem gaat ervan uit dat het proces-

verbaal klopt, tenzij er aanwijzingen zijn voor het tegendeel. Politie mensen worden geacht goed te kunnen waarnemen en integer te zijn. Als je dat permanent in twijfel trekt, loopt het hele systeem vast. Dat betekent niet dat wij alles voor zoete koek slikken. Als zaken niet goed zijn uitgezocht, geeft de rechter opdracht dat alsnog te doen. Of hij spreekt de verdachte vrij.’

Alternatieven afwegen

Rechters moeten de tijd nemen om zware strafzaken goed te doordenken en verschillende alternatieven af te wegen, zegt Sterk. ‘We proberen geld vrij te maken om de werkdruk te verminderen, dat is van belang voor de kwaliteit van ons werk. Maar elk afzonderlijke feit op een wetenschappelijke manier vaststellen, hoort niet bij ons vak. Rechters stellen feiten op een andere manier vast. Voor ons is de context van belang, de samenhang van de bewijsmiddelen. Als een rechter bijvoorbeeld beoordeelt of een bekentenis klopt, gaat hij na of het een consistent verhaal is, dat bovendien door ander bewijs wordt gesteund. De persoon van de verdachte is ook van belang voor de geloofwaardigheid: is dat een fantast, is hij erg gevoelig voor druk? We bekijken het totaalbeeld van wat ons wordt aangereikt. Daarmee moeten we tot een uitspraak komen. Als je honderd procent wetenschappelijke zekerheid wilt hebben voordat je iemand veroordeelt, geef je heel veel boeven vrij spel.’ ■

'IK TREK ALTIJD MIJN BROEK NAAR BENEDEN'

Tekst: Martijn Delaere

Meer afleveringen van Op de rol:
www.rechtspraak.nl/actualiteiten/op-de-rol

Het komt regelmatig voor dat alleen de advocaat acte de presence geeft in de rechtszaal, of dat advocaat en verdachte beiden verstek laten gaan. Het komt zelden voor dat de verdachte er is zonder advocaat. Dat mag, hoewel 'het verstandig is om wel een advocaat in te schakelen', aldus Vadertje Staat op rijksoverheid.nl. De 30-jarige Komlan* heeft wel vaker met dit bijltje gehakt, dus een advocaat zal hij niet uit onwetendheid thuis hebben gelaten. Wellicht kan het hem niets schelen. Die indruk maakt de inmiddels dakloze man uit Togo in ieder geval als hij nonchalant tussen twee agenten van de parketpolitie - hij zit namelijk vast - zittingszaal D van het gerechtshuis in Zutphen binnenslentert.

De officiële taal in het West-Afrikaanse Togo is Frans en daarom is tolk Monique Lokkerbol opgeroepen om Komlans slissende woorden te vertalen, en de woorden van de politierechter en de officier van justitie op hem over te brengen. De tolk is geen Française die Nederlands spreekt, maar een Nederlandse die Frans spreekt. Dat komt de zitting ten goede.

Ingewikkeld is het niet wat Komlan volgens officier van justitie Hanneke Menke heeft misdaan: hij heeft in het voorjaar van 2013 twee keer 'schennis gepleegd door zich met ontbloot onderlijf op de openbare weg te bevinden' en hij heeft de bovenbuurman mishandeld. *Dénudé*.

Stemmen

'Mijnheer, klopt dat?', vraagt politierechter Suzanne Kropman op de man af. Onaangedaan bekent de verdachte de schennis van de eerbearheid in Hattem en Zwolle onmiddellijk. En het was niet de eerste keer. 'Ik trek altijd mijn broek naar beneden als ik het ergens niet mee eens ben of als niet naar mij wordt geluisterd', vertaalt Lokkerbol Komlans exposé. De tolk is er niet zeker van of ze Komlan goed heeft begrepen. 'Mag ik even om verduidelijking vragen?' In rap Frans informeert ze bij Komlan. 'Ja ik heb het goed begrepen'. Lokkerbol hervat de vertolking: 'Ook in het politiebureau en in het ziekenhuis ontbloot ik mijn onderlijf. Ik vind het niet leuk, maar ik hoor stemmen. Ik kan het niet stoppen.' De vraag rijst inmiddels:

WAAR

Politierechter in Zutphen
(rechtbank Gelderland).

DE ZAAK

Een man uit Togo zou
publiekelijk in Hattem en Zwolle
zijn intieme delen hebben
getoond en de bovenbuurman
hebben getrapt.

UITSPRAAK

Schuldig. Komlan krijgt een
voorwaardelijke gevangenisstraf.

“

De oplossing ligt niet in
een gevangenisstraf”

Kropman weten. 'Ik ben vier keer opgenomen geweest in een kliniek. Sinds ik in de gevangenis zit, slik ik medicijnen.'

Strafeis

'Zo gedraag je je niet in deze samenleving', vindt officier van justitie Menke, die alle feiten bewezen acht. 'Mijnheer lijkt het heel normaal te vinden om zijn geslachtsdeel en billen te laten zien, maar dat is het niet. Het is niet goed dat een jongen van 9 daarmee wordt geconfronteerd. Als mensen je daar vervolgens op aanspreken, dan behoort je niet te schoppen.' Maar welke straf past daarbij? Omdat Komlan in 2012 reeds is veroordeeld tot een werkstraf voor mishandeling, kan er nu geen nieuwe werkstraf volgen. De officier van justitie komt daarom uit op een eis van vier weken gevangenisstraf, waarvan twee weken voorwaardelijk, met een proeftijd van twee jaar.

blijft de pantalon vandaag aan?
Komlan ontbloot zichzelf niet alleen op de openbare weg, maar ook in de tuin voor zijn woning. Op 6 mei 2013 neemt de bovenbuurman aanstoot aan dat blote gedoe en de herrie die Komlan produceert, en roept hem tot de orde. Zijn dochter en zoon tje kijken toe. 'Weet u dat nog?', vraagt politierechter Kropman. 'U zou uw bovenbuurman toen in zijn rug hebben geschopt.' Nee, dat is niet waar, protesteert Komlan. 'Hij begon mij te slaan met zijn vuist. Ik heb mijzelf verdedigd.' Dat de bovenburen hem in de achtertuin in zijn volle glorie hebben gezien, klopt. 'Ik doe het overal, ook in het centrum van de stad. Als de politie dan zegt dat ik mijn broek moet optrekken dan doe ik dat, en als ze weg zijn doe ik mijn broek weer uit', vertaalt tolk Lokkerbol zonder blikken of blozen. Komlan zit nu drie weken vast voor een overtreding. Hij is niet verslaafd aan drugs en alcohol. Echt niet? Nee, echt niet. 'Staat u onder behandeling van een psycholoog of een psychiater?', wil politierechter

Hoewel politierechter Suzanne Kropman óók alle feiten bewezen acht en óók vindt dat Komlan zich misdraagt door te pas en te onpas zijn broek te laten zakken, vindt zij de strafeis te gortig. 'Als u zo doorgaat, zult u hier iedere keer moeten komen. Mensen willen uw penis en uw billen niet zien. Er moet iets gebeuren. U zit op dit moment vast. Ik begrijp dat u af en toe in een kliniek zit voor uw problemen. Ik hoop dat dat helpt, want ik ben ervan overtuigd dat de oplossing dáár ligt en niet in een gevangenisstraf.' Politierechter Kropman legt Komlan een voorwaardelijke gevangenisstraf van vier weken op, met een proeftijd van drie jaar. 'Dat dwingt u ook om naar een oplossing te zoeken, want anders zit u, als het weer fout gaat, ook hiervoor straks vier weken vast.' Komlan sloft, geëscorteerd door de parketpolitie, de rechtszaal uit. Hij heeft zijn broek aangehouden.

* De voornaam is om redenen van privacy gefingeerd.

'HET VAK VAN RECHTER PAST MIJ NAADLOOS'

Sebastiaan Hermans is zo goed als blind. Toch is hij rechter bij de rechtbank Oost-Brabant. Zelf vindt hij het niet bijzonder, ook al is hij op dit moment de enige blinde rechter van Nederland. 'Het uiterlijk van iemand doet er niet toe, het gaat om de feiten.'

Tekst: Rob Edens Foto's: Serge Ligtenberg

Zes procent zicht heeft Sebastiaan Hermans met één oog, met zijn andere (kunst) oog ziet hij niets. Hij is zo geboren. Dat hij rechter wilde worden, kwam al snel bij hem op. 'Ik ging na de middelbare school rechten studeren. Rechter leek me een interessant vak. Het leek me ook realistisch, ik zag weinig praktische hobbels. Als je bijna blind bent, zijn er natuurlijk beperkingen in het leven. Vormgever worden bijvoorbeeld, dat ligt niet voor de hand, een vak waarbij je het hele land moet afreizen ook niet. Je komt er uiteindelijk wel, maar het duurt zo lang als je blind bent. Maar bij het vak van rechter zag ik eigenlijk nauwelijks beperkingen. Ik kan alles lezen en de rechtszaal is op een vaste plek.'

Het zijn kenmerkende woorden voor Hermans. Hij praat in zijn werkkamer in de rechtbank in 's-Hertogenbosch met Brabantse tongval openhartig over zijn handicap. Hij gebruikt daarbij woorden die je niet verwacht van iemand die

niet kan zien. Bijvoorbeeld dat hij 'dat niet zo ziet' als hij het ergens mee oneens is. Of: 'ik heb slecht zicht op die kwestie'. Ook in zijn overige taalgebruik is hij losjes en toegankelijk.

Inleven

Het vak van rechter past hem naadloos, zegt Hermans. Na zijn studie rechten werkte hij enige tijd bij de provincie Noord-Brabant. 'Toen bevond ik mij in een positie waarin ik, als juridisch medewerker, soms vast moest houden aan het belang van de provincie. Met als uiterste consequentie dan maar een rechtszaak, om te kijken wie gelijk kreeg. Maar toen merkte ik dat ik vaak de neiging had om me in de positie van de ander te verplaatsen, of om tussen partijen in te gaan staan, om te kijken of verschillen overbrugd kunnen worden. Dat is iets dat je als rechter ook steeds doet, je verplaatsen in een verdachte of je inleven in een conflict.'

Hermans doet zowel strafrecht als bestuursrecht, waarin burgers een conflict hebben met een overheid. Als strafrechter doet hij in z'n eentje de relatief eenvoudige politierechterzaken, maar ook de meer ingewikkelde strafzaken in de meervoudige kamer waar drie rechters rechtspreken. Een voorkeur voor het een of het ander heeft hij niet. 'Bij bestuursrecht zijn de zittingen vaak wat minder uitdagend, maar daar staat tegenover dat ik in die zaken enorm kan genieten van de juridische puzzel die er soms ligt.'

Bevestiging

Hermans laat op zijn werkplek in het Paleis van Justitie zien hoe hij te werk gaat. Aan zijn computer is een brailleleesapparaat gekoppeld, waarmee hij met zijn vingers leest. Voor papieren stukken gebruikt hij een soort loep die teksten enorm vergroot, zodat hij ze met zijn zes procent gezichtsvermogen kan lezen. Ook foto's kan hij op deze manier bekijken. Het brailleleesapparaat gaat mee de zittingszaal in. 'Het enige probleem in de rechtszaal is eigenlijk dat ik niet snel even iets op kan zoeken. Als dat nodig is, schors ik even. En soms zegt bijvoorbeeld een officier van justitie tegen een verdachte "ik zie u ja knikken". Dan moet ik even aan de verdachte vragen of dat klopt.'

De gelijkenis met Vrouwe Justitia, die geblinddoekt rechtspreekt als uiting van volstrekt onbevooroordeeld zijn, dringt zich op. Durft Hermans te beweren dat hij een betere

“Verdachten hebben soms niet door dat ik niet kan zien”

“

Ik maakte nog niet mee dat iemand niet wilde dat ik zijn zaak deed”

rechter is dan een rechter die wél kan zien? Hij wordt immers niet beïnvloed door uiterlijke kenmerken. Hermans: ‘Nee, dat durf ik niet. Rechters worden er sowieso op getraind om de feiten te laten spreken. En het uiterlijk is maar één factor. Ik hoor natuurlijk ook aan iemands stem dat hij zenuwachtig is of geëmotioneerd, of dat hij van buitenlandse afkomst is. Maar het mooie van het vak van rechter is dat je een zaak als het ware helemaal afpelt tot op het bot: wat ligt er nu eigenlijk aan feiten en is dat voldoende om iemand te veroordelen? Het is misschien wél een voordeel dat ik tijdens een rechtszaak minder snel word afgeleid door randverschijnselen. Ik ga stoïcijns door, terwijl ik collega’s later wel eens in de raadkamer - waarin we na een zitting overleggen - hoor zeggen dat ze zich hebben zitten ergeren aan de non-verbale reacties van mensen op de tribune.’

Sebastiaan Hermans (1978)

Sebastiaan Hermans studeerde rechten, nadat hij vwo had gedaan. Een stage bij de provincie Noord-Brabant mondde uit in een baan. Hij werkte daar op de afdeling milieuhandhaving. De opleiding tot rechter volgde Hermans bij de toenmalige rechtbank Almelo. Sinds 2007 is hij rechter bij de rechtbank Oost-Brabant. Hij doet daar straf- en bestuursrecht. In zijn vrije tijd is hij bestuurslid van de Landelijke Stichting Blinden en Slechthorenden, een stichting die mensen met een visuele handicap voorziet van goederen en diensten die niet via de reguliere kanalen (zorgverzekering, UWV) te bemachtigen zijn.

Foto: Mark van der Zouw

Hermans enige, maar niet iniek

Sebastiaan Hermans is voor zover bekend op dit moment de enige blinde rechter van Nederland. Hij had wel twee voorgangers, die beiden met pensioen zijn. Willem Miltenburg was van 1985 tot zijn pensioen in 2013 rechter in Zwolle. Romke de Vries (foto) was de eerste blinde rechter van het land. Hij was 33 jaar rechter in Amsterdam en ging eerder dit jaar met pensioen. Een post op de Facebookpagina van de Rechtspraak (www.facebook.com/rechtspraak) over het afscheid van Romke de Vries was een enorme hit met veel positieve reacties.

Bewegend beeld

Het komt steeds vaker voor dat bewegend beeld in een rechtszaak een rol speelt. Dat is voor Hermans niet per se reden een zaak niet te doen. ‘Het is bijna nooit zo dat zo’n film het enige is dat er ligt, of dat een zaak daarmee valt of staat. Ik had een keer een zaak waarin beelden uit beveiligingscamera’s wel een grote rol speelden. Toen waren de officier van justitie en de advocaat van de verdachte het eens over wat er op de beelden te zien was, en ook de griffier keek mee. Dus dan is het geen punt.’

Het is Hermans nog nooit overkomen dat een partij te kennen gaf liever niet door een blinde rechter te worden berecht. ‘Als er in een concrete zaak goede redenen voor zijn, zou ik dat overigens helemaal niet erg vinden hoor. Dan doe ik gewoon een andere zaak. Maar ik maakte het gewoon nog niet mee.’ Hij vervolgt: ‘Soms hebben verdachten niet eens door dat ik niet kan zien. Ik had laatst een zaak waarbij de vraag aan de orde was of de verdachte zijn rijbewijs kwijt zou raken. Toen vroeg hij aan mij: u hecht toch ook veel waarde aan uw rijbewijs, u weet toch ook zelf wel dat je niet zonder kunt? Zijn advocaat moest hem toen expliciet duidelijk maken dat ik bijna blind ben. Ik had bij wijze van grap al aangegeven dat ik waarschijnlijk bij de eerste lantaarnpaal al zou stranden. De betekenis van die opmerking drong kennelijk niet tot deze verdachte door.’ ■

36 DUIZEND ECHTSCHIEDINGEN PER JAAR

Ruim één op de drie huwelijken loopt op de klippen en eindigt in een scheiding. Een echtscheiding moet officieel worden uitgesproken door de rechter. Vorig jaar gebeurde dit ruim 36 duizend keer, blijkt uit cijfers die zijn verzameld door het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC). Tekst: Rien Aarts

Meestal gaat het om stukgelopen relaties waarin beide partners het eens zijn over de scheiding. De zaak is dan niet erg ingewikkeld voor de rechter en kan vaak in een ruime maand worden afgehandeld. Het is een ander verhaal als het stel er onderling niet uitkomt en een van de partners naar de rechter stappt. Dit was de afgelopen jaren bij één op de zes scheidingen het geval. Omdat deze situaties veel lastiger zijn, kan het wel een jaar duren voordat de rechter uitspraak doet.

Gelukkig zien we wel een flinke daling in het aantal spoedprocedures die worden gestart, bijvoorbeeld als mensen snel een uitspraak willen omdat ze afhankelijk zijn van het inkomen van hun partner. Dit kan wijzen op minder ruzie bij scheidingen. Vorig jaar waren er 4.900 van deze ‘voorlopige voorzieningen’. ■

Scheidingen 2014. Gerechtelijke procedures en gesubsidieerde rechtsbijstand – Voert, M. ter; WODC, Den Haag (2015)

Aantal afgedane echtscheidingsprocedures naar aard van het verzoek

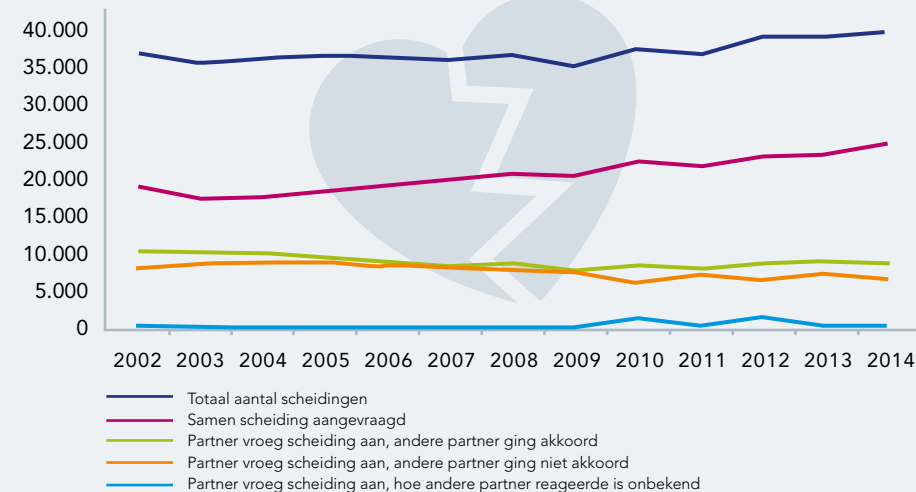

Foto: Richard van Elferen

Vorig jaar bijna 100 duizend strafzaken

Het aantal geregistreerde misdrijven daalt, en dit is terug te zien in het aantal zaken dat de strafrechter op zijn bordje krijgt. Dit blijkt uit het jaarlijkse onderzoek *Criminaliteit en rechtshandhaving 2014*.

Vorig jaar werden iets meer dan een miljoen misdrijven officieel vastgelegd in een proces-verbaal, bijna een kwart minder dan in 2007. De geregistreerde criminaliteit daalt al jaren. Dit loopt in de pas met het aantal mensen dat zegt slachtoffer te zijn geweest van criminaliteit.

Als een misdaad wordt vastgelegd, betekent dit niet dat het altijd leidt tot een rechtzaak: soms is de dader bijvoorbeeld niet te vinden of wordt de zaak buiten de rechter om afgehandeld. Vorig jaar boog de strafrechter zich over bijna 100 duizend zaken. Veel, maar in 2007 waren het er nog 30 duizend meer. Verschijnt een verdachte voor de rechter, dan gaat het in meer dan de helft van de gevallen om iemand die wordt beschuldigd van diefstal, mishandeling of rijden onder invloed. Ongeveer negen van de tien keer vindt de rechter dat de verdachte ook echt schuldig is.

Criminaliteit en rechtshandhaving 2014. Ontwikkelingen en samenhang – S.N. Kalidien, N.E. de Heer-de Lange; WODC, het CBS en de Raad voor de rechtspraak (2015)

OP DE STOEL VAN DE RECHTER

Welke eigenschappen heeft een goede rechter nodig?

Een meisje achterin de klas aarzelt niet en steekt als eerste haar vinger op. Volgens haar moet een rechter vooral geen medelijden hebben. 'Waarom niet'? vraagt de rechter aan haar. 'Als je medelijden hebt met iemand, dan kan je geen straffen opleggen', zegt ze. De gastles is begonnen.

Tekst: Sandra Hoitinga Foto's: Arie Kievit

Op de stoel van de rechter is een interactieve les, ontwikkeld voor het voortgezet onderwijs. Docenten krijgen tijdens deze les ondersteuning van een rechter, die in overleg met de school kiest uit drie onderwerpen: cyberpesten, het kinderpardon en het recht om vergeten te worden op internet. Over elk onderwerp is een flitsend filmpje gemaakt. *Rechtspraak Magazine* volgde voor deze reportage twee lessen, op het Lyceum Sancta Maria in Haarlem en het Meander College in Zwolle.

Naaktfoto

De film over cyberpesten gaat over een meisje dat een naaktfoto van zichzelf verstuurt aan een vage vriend, die hem aan anderen doorstuurt. Zo komt de foto uiteindelijk op internet terecht. Haar Facebookpagina wordt ook nog gehackt, en onder haar naam worden nepberichten verstuurd. Wat kan je daar tegen doen? Aangifte doen bij de politie? Naar de rechter stappen? Is dit eigenlijk strafbaar, of valt het gewoon onder pesten? Drie jonge presentatoren gaan in de film op onderzoek uit. Ze praten met betrokkenen, geven de leerlingen aanwijzingen en interviewen een rechter over de kwestie. Na elk fragment is er ruimte voor opdrachten, discussie en het stellen van vragen.

De scholieren kunnen zich tijdens de les inleven in de rol van de rechter. Hoe blijf je onpartijdig, onafhankelijk en integer? En het belangrijkste: tot welke uitspraak kom je als het hele verhaal kent? Ze gaan na de film in groepjes aan de slag en komen tot een eindoordeel. Daarna stapt één kind uit ieder groepje in de rol van rechter. De toga kan aan, de bef om en de uitspraak wordt op de stoel van de rechter voorgelezen.

Hard straffen

Dan blijkt dat de leerlingen behoorlijk hard kunnen straffen. Ze zijn het er allemaal over eens dat cyberpesten strafbaar is, en dat de dader er niet met een taakstraf vanaf mag komen. Een combinatie van een gevangenisstraf, geldboete en ook nog een taakstraf leggen ze met gemak op. Dat een 15-jarige een andere straf kan krijgen dan een 18-jarige voor hetzelfde feit, vinden ze maar raar. Gelukkig is de rechter in de buurt om uitleg te geven.

Na het uitspreken van het vonnis is het tijd om hem de kleren - of in dit geval de toga - van het lijf te vragen. Het zijn vooral misdrijven in de buurt waar de leerlingen alles over willen weten. Hoe zat dat met die jonge vrouw die dood in de vijver werd gevonden, wil een jonge knul weten. Die zaak heeft een bijzondere wending gekregen, vertelt de rechter. In eerste instantie leek het op moord. Maar in de loop van het proces bleek dat de vrouw aan een overdosis drugs was overleden. Haar partner had die avond ook te veel drugs gebruikt. 'De volgende dag heeft hij zijn vriendin in paniek in plastic gewikkeld en in de vijver gedumpt. De man is niet

veroordeeld voor moord, maar wel voor het wegmaken van het lichaam.'

Krocketten

Het is de leerlingen na twee uur wel duidelijk geworden; het beroep van rechter is vooral heel spannend. Er is nog tijd voor één afsluitende vraag. 'Wat is de vreemdste zaak die u ooit heeft gehad?' De rechter denkt hard na. Gelukkig zit zijn zoon in de klas, die kan zijn vader wel helpen. 'Die met die krocketten', roept hij. 'O ja', zegt de rechter, 'met die krocketten! Die zaak ging over een ruzie in een snackbar. Dat liep zo uit de hand, dat iemand krocketten uit de frituur naar een ander begon te gooien. Zo'n hete krocket in je gezicht doet veel pijn, dat is me wel bijgebleven.' De schoolbel gaat; de les zit erop. ■

Wilt u ook een rechter voor de klas? Neem dan contact op met de rechtbank bij u in de buurt. Zij kunnen u meer vertellen over het lesprogramma. Zie voor contactgegevens www.rechtspraak.nl.

“
Het is onvermijdelijk
dat de rechter soms
een tik uitdeelt”

'OORDEEL RECHTER IS MEER DAN EEN MENING'

NRC-journalist Folkert Jensma is niet vrolijk over de staat waarin de rechtsstaat verkeert. 'In Nederland is de rechtsstaat als zuurstof in de lucht. We kunnen het ons niet voorstellen dat het anders is. Dat vind ik een groot gebrek.' Tekst: Rob Edens Foto's: Bas Kijzers

Is er in Nederland een journalist die op het gebied van rechtspraak beter is ingevoerd dan Folkert Jensma? Waarschijnlijk niet. Sinds 2007 schrijft hij in *NRC Handelsblad* wekelijks een column, getiteld *De Rechtsstaat*. Daarin gaat het over de 'zwaardere' juridische onderwerpen, zoals aantasting van burgerrechten, de spelregels van de Trias Politica, de waarde van de Grondwet en de verhouding tussen Europees en Nederlands recht. Maar ook in de rechtszaal is Jensma vaak te vinden; elke week maakt hij voor de krant een klassiek rechtbankverslag over uiteenlopende rechtszaken waarin klein en groot leed elkaar afwisselen.

Rechtspraak Magazine vroeg Jensma om op een aantal stellingen te reageren.

Nederlandse rechters hebben voldoende oog voor wat zich in de samenleving afspeelt.

'Ja, zonder twijfel. Ik heb dat beeld van de rechter in de ivoren toren nooit begrepen. Zeker

strafrechters zien van alles langskomen, ze hebben eerder een te somber beeld van de werkelijkheid dan dat ze niet weten wat er speelt. Iets anders is als je het gaat hebben over factoren als opleiding en afkomst. Rechters hebben nu eenmaal allemaal rechten gestudeerd en mensen met een academische opleiding komen vaker uit de betere milieus. Een gevolg daarvan is wellicht dat rechter en verdachte elkaar soms letterlijk niet begrijpen. Laten we wel wezen, verdachten zijn meestal lager opgeleid en spreken vaak straattaal. Ik begrijp die taal vaak ook niet. Dus andersom is dat vast ook het geval. Het enige wat rechters daar aan kunnen doen, is zich daarvan bewust zijn. Geen beeldtaal gebruiken, geen zinnen met lange bijzinnen, geen juridische termen, steeds beseffen dat een verdachte misschien niet begrijpt wat er wordt gezegd.'

De rechtsstaat staat er niet best voor.

'Dat is waar. Ik zie een politiek die heel erg in zichzelf gelooft. Politici trekken een grote broek aan; ze laten zich uit over zaken waar ze hele-

maal niet over gaan. Een ongeschreven regel is dat de staatsmachten (de wetgevende, uitvoerende en rechtsprekende macht, red.) respect voor elkaar hebben, dat ze elkaar in evenwicht houden en zich niet op elkaars terrein begeven. Een andere regel is dat zeker politici zich niet uitlaten over een zaak zolang die onder de rechter is. Die regels lijken niet meer te bestaan. De Trias Politica heeft het stevig te verduren, er is gebrek aan kennis over de spelregels en omgangsvormen. Dit geldt overigens zeker niet alleen voor politici. Ik hoor journalisten aan de premier vragen wat er met de moordenaar van Pim Fortuyn moet gebeuren. Je kunt het hem vragen, want je mag alles vragen, maar de premier gaat er niet over. Weet de journalist dat het een irrelevante vraag is? Kan de premier dat niet klip en klaar zeggen?'

In Nederland is er onvoldoende besef van het feit dat we in een rechtsstaat leven.

'Eens! De rechtsstaat in Nederland is als blaadjes aan de boom en zuurstof in de lucht. We kunnen ons niet voorstellen dat de rechtsstaat er niet is.

“

De rechtspraak lijkt op de polikliniek in het ziekenhuis”

Ik beschouw dat als een groot gebrek. Ik haal daar ook ambitie uit: als de rechtsstaat in het geding is, wil ik van me laten horen. Ik vind het ook eeuwig zonde dat het wetsvoorstel van Femke Halsema, dat inhoudt dat rechters wetten mogen toetsen aan de Grondwet, het niet gaat halen. Als burgers in de rechtszaal rechtstreeks een beroep mogen doen op hun burgerrechten, gaan die veel meer leven. Zo'n viering van 200 jaar Grondwet, vorig jaar, leuk hoor. Maar ik heb niet de indruk dat zoiets de rechtsstaat ook maar iets dichtert bij het dagelijks leven brengt. Ik probeer mijn steentje bij te dragen door te schrijven over de praktische kanten van de rechtsstaat. Bijvoorbeeld dat het heel erg is als de politie met een etnische blik naar mensen kijkt. Want dat mag niet in een rechtsstaat, iedereen is daarin gelijk.’

De kwaliteit van wetgeving laat in Nederland te wensen over.

‘Dat durf ik niet te zeggen. Maar wél dat er veel te veel wetten en regels zijn. Daardoor krijg je hyperspecialisatie en een enorme afstand tussen theorie en praktijk. Bijvoorbeeld alle wet- en regelgeving rond zorg en sociale zekerheid; nog maar een paar specialisten overzien het hele veld. Dat is niet goed. Ook mis ik de dialoog over wet- en regelgeving. Waar is de wet voor bedoeld en gaat die ook bijdragen aan dat doel? Ons bestel schrijft voor dat het kabinet zich laat adviseren over wetgeving, door de Raad van State en andere organen. Maar het kabinet doet daar veel te weinig mee, het oefent welhaast autistisch macht uit. Dan is het onvermijdelijk dat de rechter soms een tik uit moet delen.’

De Rechtspraak is te netjes en politici maken daar misbruik van.

‘Té netjes kan je niet zijn. Rechters moeten wegblijven bij de waan van de dag. We leven in een mediasamenleving, maar wat rechters te verkondigen hebben is niet zomaar een mening. De rechter kan niet in discussie gaan. Daarom moet de Rechtspraak zuinig zijn op wanneer zij iets zegt en hoe. Ook wetenschappers, politici en commentatoren kunnen het voor de Rechtspraak opnemen als er zin wordt verkondigd. Of van zich laten horen als moet worden uitgelegd wat de rol van de rechter is in ons staatsbestel. Ten tijde van de rechterlijke dwalingen zoals de Schiedammer parkmoord en Lucia de Berk zag ik wel een groot communicatietekort van de kant van de Rechtspraak, met een berg verdachtmakingen en beschuldigingen van incompetentie en ondeskundigheid tot gevolg. Dat ging als een stoomwals over de Rechtspraak heen, soms terecht, maar lang niet altijd. Maar die achterstand is ingelopen.’

Geert Wilders krijgt een eerlijk proces.

‘Ongetwijfeld. Waarom niet? Ik zie helemaal niets dat gek is of niet klopt. Het duurt alleen wel erg lang allemaal. Misschien komt dat door alle onderzoekwensen die door Wilders zijn ingediend. Het is hoe dan ook een belast en publiek proces, waar tactiek en stemmingmakerij bij komen kijken. Daar helpt niets meer tegen, de partijen gaan tot het gaatje.’

Tot slot: wilt u zelf nog een stelling poneren?

Na enig nadenken: ‘De stelling: De rechtspraak is niet openbaar. Natuurlijk, ik weet dat bij de meeste rechtszaken publiek mag zijn. Maar veel rechtbanken publiceren hun agenda's niet, in ieder geval niet publieksvriendelijk. Je moet dus altijd zien te achterhalen wat er op het programma staat. En ga eens naar een rechtbank. Er wordt door de beveiliging gevraagd wat je komt doen. Dan moet je door een scanstraat. Zie vervolgens maar eens de juiste verdieping en zaal te vinden. Daar wordt weer gevraagd, nu door de bode, wat je komt doen. En ik zie in de zaal ook wel eens dat rechters het als belastend ervaren als er publiek bij is. Begrijpelijk hoor,

Folkert Jensma (1957)

Folkert Jensma studeerde rechten aan de Universiteit Leiden. Hij was redacteur van het Leidse universiteitsblad *Mare*. Sinds 1985 is hij in dienst van *NRC Handelsblad*. Hij was redacteur binnenland, verslaggever, departementaal en politiek redacteur, correspondent in Brussel, chef van het *Zaterdag Bijvoegsel* en van 1996 tot 2006 hoofdredacteur. Sinds 2007 is hij juridisch redacteur en commentator. In de *zaterdagkrant* schrijft hij wekelijks de column *De Rechtsstaat*.

ook ik voel me soms bezwaard als ik de grootste intimiteiten in bijvoorbeeld een verkrachtingszaak hoor. Maar ik wil wél zeggen: dat je in principe bij een rechtszaak mag zijn, zit op geen enkele manier in het systeem. Ik vergelijk de Rechtspraak daarom eerder met de polikliniek in het ziekenhuis, waar je wordt binnengeropen als de dokter tijd voor je heeft, dan met bijvoorbeeld de Tweede Kamer. Wat daar gebeurt is ook niet allemaal even toegankelijk, maar wel openbaar en vindbaar. Die openbaarheid is een wezenlijk onderdeel van een staatsmacht. Op dat gebied kan de Rechtspraak nog wel stappen zetten.’ ■

WABLIEF?

ONTSLAG VAN RECHTSVERVOLGING

Hoe gek het ook klinkt, zelfs een bewezen misdaad is niet altijd strafbaar. In dat geval wordt de verdachte ‘ontslagen van alle rechtsvervolging’.

Wat betekent dat eigenlijk?

Wilt u een term uitgelegd krijgen?
Mail naar redactie@rechtspraak.nl

Een bekend voorbeeld is *noodweer*. Stel: je wordt aangevallen en je kan niet anders dan jezelf met (gepast) geweld verdedigen. Het is verboden geweld te gebruiken, je pleegt dus in principe een strafbaar feit. Maar in dit bijzondere geval kan het je niet worden aangerekend omdat er een zogenoemde *strafuitsluitingsgrond* is: een reden waarom je niet wordt gestraft. Dit kan ook het geval zijn als iemand een misdaad begaat omdat hij zo in de war is, dat hij zichzelf niet onder controle heeft. Door extreme wanen bijvoorbeeld, als hij dingen ziet die er niet zijn. De rechter zal hem dan waarschijnlijk niet straffen. Meestal volgt wel een gedwongen behandeling, bijvoorbeeld in een tbs-kliniek. Er zijn ook redenen waarom de misdaad zelf niet strafbaar is. Dit is het geval als je het bevel van een politieagent opvolgt, die zegt dat je met je auto op de stoep moet gaan staan om ruimte te maken. Of als je iemand

wil redden uit een brandend huis en hiervoor een ruitje intikt. Vernieling? Ja. Strafbaar? Nee, de daad is gerechtvaardigd. Als een rechter moet beslissen over dit soort situaties is de kans groot dat de verdachte wordt ‘ontslagen van alle rechtsvervolging’. Het feit is bewezen, maar de verdachte kan er niet voor worden veroordeeld. Vaak verwarren mensen dit met vrijspraak. Het verschil zit in het bewijs. Als de rechter vindt dat dat ontbreekt, spreekt hij de verdachte vrij.

In de wet staat het zo (Artikel 352 lid 2 Wetboek van Strafvordering):

Acht de rechtbank het feit bewezen, doch dit niet te zijn een strafbaar feit of den verdachte deswege niet strafbaar, dan ontslaat zij hem van alle rechtsvervolging te dier zake.

VERKEERSONGEVAL MET DRIE DODEN: VAN TAAKSTRAF NAAR CELSTRAF

Als iemand die drie mensen doodrijdt een taakstraf krijgt, is dit voor veel mensen moeilijk te begrijpen. Helemaal als in hoger beroep dezelfde automobilist tot vijftien maanden cel wordt veroordeeld. Toch is dit vanuit het oogpunt van het recht goed uit te leggen.

Tekst: Rien Aarts

Op 19 mei 2013 is de Heldensedijk in het Limburgse dorp Meijel het toneel van een vreselijk verkeersongeluk. Een 33-jarige man verliest in een flauwe bocht de macht over het stuur van zijn auto, een grijze BMW. Hij komt slingerend en slappend via de berm op het fietspad terecht, waar op dat moment een echtpaar fietst. Voorop een van de fietsen zit hun kleindochter van twee in een fietsstoeltje. De drie worden geschept en overleven het ongeluk niet.

Het Openbaar Ministerie (OM) brengt de zaak voor de rechter. Volgens de officier van justitie heeft de automobilist veel te hard gereden en daardoor de controle over zijn auto verloren. De man wordt verdacht van 'dood door schuld in het verkeer' – een ernstig misdrijf. De officier eist een gevangenisstraf van vijftien maanden, en wil dat de man vier jaar niet mag autorijden.

Omstandigheden

De automobilist ontkent dat hij te hard heeft gereden. Zijn auto trok in de bocht plotseling naar links, waarom weet hij niet. Uit onderzoek blijkt echter dat er niets mis was met de auto of het wegdek. De weeromstandigheden waren goed en ook de zon kan de man niet hebben gehinderd. Op de Heldensedijk geldt een maximumsnelheid van 80 kilometer per uur. Drie ooggetuigen die in tegengestelde richting op de weg reden, verklaren dat zij de auto met hoge snelheid op zich af zagen komen. Onderzoek van het Nederlands Forensisch Instituut (NFI) wijst uit dat de BMW tussen de 76 en 124 kilometer per uur heeft gereden. Nauwkeurig is de snelheid niet vast te stellen. Als de bocht met een vergelijkbare auto wordt genomen, lukt dit met 125 kilometer per uur zonder dat de auto van zijn rijbaan moet afwijken.

Schuld

Het is aan de rechtbank om te bepalen of de automobilist schuldig is aan dat waar het OM hem voor aanklaagt: dood door schuld in het verkeer.

Het begrip 'schuld' heeft binnen het recht een andere betekenis dan we gewend zijn in ons dagelijks taalgebruik. Er zijn bij verkeersongelukken drie soorten schuld: onoplettend/onvoorzichtig rijgedrag (bijvoorbeeld te hard rijden wanneer het zicht slecht is), een grove verkeersfout (bijvoorbeeld veel te hard rijden en je passagiers geen gordels laten dragen) en roekeloos rijden (bijvoorbeeld het houden van een straatrace). Als deze vormen van 'juridische schuld' niet kunnen worden bewezen, kijkt de rechter of een bestuurder wél gevaar op de weg heeft veroorzaakt. Dit is een verkeersovertreding, een veel minder ernstig vergrijp.

Bewijs

Om de man voor dood door schuld te kunnen veroordelen, moet worden bewezen dat hij (veel) te hard heeft gereden of op een andere manier onvoorzichtig is geweest. Hoe snel de man precies reed, heeft onderzoek niet kunnen uitwijzen. Ook is niet uit te sluiten dat de man gewoon rond de 80 reed. Daarnaast hoeft de snelheid niet per se de oorzaak van het ongeluk te zijn: een vergelijkbare auto kon met 125 door de bocht, zonder dat er iets misging.

Hoe zit het met dan met de verklaringen van de drie ooggetuigen? Snelheid is erg moeilijk in te schatten. Zeker van grote afstand en als een auto je tegemoet rijdt. Daarnaast hebben de getuigen de verschrikkelijke gevolgen van de aanrijding gezien. De kans dat de verklaringen door dit alles zijn beïnvloed, vinden de rechters groot. Daarom kunnen de verklaringen alleen als bewijs dienen als ze worden ondersteund door ander bewijs. En dat is er niet. Dood door schuld kan daarom niet worden bewezen, vindt de rechtbank.

De verdachte wordt wel veroordeeld voor het veroorzaken van een gevaarlijke situatie. Er was niks mis met de auto, het wegdek of het weer. Niemand anders dan de verdachte heeft het ongeluk veroorzaakt. De man

wordt veroordeeld tot een taakstraf van 120 uur en een voorwaardelijke rijontzegging van een jaar. Dit is een gebruikelijke straf bij een ongeluk waarvoor geen bewijs is dat het is veroorzaakt door roekeloos rijden, grove fouten of onoplettend/onvoorzichtig rijgedrag. Een ernstig ongeluk kan het gevolg zijn van een relatief lichte verkeersovertreding. Dit is vaak moeilijk te begrijpen, zeker als er dodelijke slachtoffers zijn gevallen. Als het vonnis wordt voorgelezen, krijgt de vader van het overleden meisje het te kwaad en gooit een stoel naar de rechter.

Hoger beroep

Het OM gaat in hoger beroep bij het gerechtshof en eist nu twaalf maanden gevangenisstraf en een ontzegging van de rijbevoegdheid. Omdat er onduidelijkheid is over de snelheid waarmee de bestuurder heeft gereden, wordt er aanvullend onderzoek gedaan. Hieruit blijkt dat de kans dat hij te hard heeft gereden stukken groter is dan dat hij de toegestane snelheid reed. Deze berekeningen zijn gedaan op basis van gevonden sporen op de Heldensedijk. Een deskundige van het NFI verklaart dat deze sporen zijn veroorzaakt doordat de auto aan het slippen was. Als een auto slipt, verliest hij snelheid. Dus moet de chauffeur daarvoor nog harder hebben gereden. Waar de rechtbank eerder vond dat de ooggetuigenverklaringen om verschillende redenen minder goed als bewijs konden dienen, komen de raadsheren (rechters in hoger beroep) tot een andere conclusie. Snelheid is inderdaad moeilijk in te schatten, maar de drie verklaringen komen wel met elkaar overeen. Dit versterkt hun bewijskracht. Een getuige verklaarde dat hij voor het ongeval heeft gezegd: 'Kijk hoe hard hij gaat, wat een gek'. Een andere getuige zei: 'Ik zag hem met een bepaalde snelheid aankomen en ik dacht toen al: hij gaat die bocht niet redden.' Het hof vindt dat deze verklaringen niet achteraf zijn gekleurd door het ongeluk. Bovendien worden ze ondersteund door ander bewijs, waaronder het aanvullende onderzoek. De verklaring van de verdachte noemt het hof 'volstrekt onaannemelijk'. De man heeft te hard gereden, oordelen de raadsheren. Dood door schuld in het verkeer is bewezen.

Het hof veroordeelt de man tot vijftien maanden gevangenisstraf en een rijontzegging van vier jaar – fors meer dan de eis van het OM. De advocaat van de automobilist heeft tegenover journalisten aangegeven in cassatie te gaan tegen de uitspraak van het gerechtshof. Bij cassatie buigt de Hoge Raad, de hoogste rechter van het land, zich over de zaak.

Hoe kan dat?

Soms komt er in hoger beroep nieuwe informatie aan het licht of wordt bewijs anders beoordeeld. In dit geval oordeelden de drie raadsheren van het hof anders dan de drie rechters van de rechtbank, gesteund door aanvullend onderzoek. Elke rechter of raadsheer moet bewijs beoordelen en doet dat, binnen het kader van de wet, op zijn eigen manier. ■

“
Kijk hoe hard hij gaat,
wat een gek”

Wat is je huis nog waard na een aardbeving?

Hemke Bottenberg, rechter in de aardbevingskamer

Gasboringen in Groningen lieten het afgelopen jaar de aarde beven, waardoor bewoners met forse schade werden opgezadeld. Dat liet niemand in die noordelijke provincie onberoerd. Daardoor doemde een probleem op toen bewoners de Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM) voor de rechter wilden dagen. Hoe kon de NAM ervan op aan dat Groningse rechters onpartijdig zouden zijn? Om twijfel daarover te vermijden werd een speciale aardbevingskamer opgericht, bemand door drie rechters uit Overijssel. 'Het is een eer als je voor zo'n megazaak wordt gevraagd', zegt rechter Hemke Bottenberg-van Ommeren terugkijkend.

Bewoners van het aardbevingsgebied werden geconfronteerd met scheuren in de muren, deels onbewoonbaar verklaarde huizen en waardevermindering, want wie wil dáár nou een huis kopen? Ze bundelden hun krachten en stelden de NAM aansprakelijk. Zo vond in juni voor het eerst in de geschiedenis een rechtszaak plaats in een speciale aardbevingskamer. 'We hebben één zittingsdag gehad, maar zijn uiteindelijk ieder tegen de 150 uur met de zaak bezig geweest', zegt rechter Bottenberg. 'We onderzochten vragen als: is de NAM wel aansprakelijk? Is er sprake van waardevermindering? Komt dat door gasboringen? En kan je waardevermindering van een huis berekenen zonder dat het in de verkoop gaat?'

Er was veel mediabelangstelling. 'Normaal gesproken zitten wij bij civiele zaken klaar als de partijen binnenkomen', zegt Bottenberg. 'Nu kwamen we op terwijl de camera's draaiden. We stonden in een warm hokje te wachten tot de bode de deur naar de rechtszaal opendeed. Dan voel je toch spanning opkomen, dat heb ik anders nooit.'

De bijzondere kamer oordeelde dat de NAM het waardeverlies aan de eigenaren moet vergoeden. 'Ook als zij niet verhuizen en het huis geen fysieke schade heeft', licht de rechter toe. 'De waardedaling wordt niet bepaald bij de verkoop van het huis, maar op het moment dat de claim wordt ingediend. Dat is nieuw.' Ze is benieuwd hoe het gerechtshof daarover denkt. 'De NAM is in hoger beroep gegaan. Dat ga ik op de voet volgen.' ■

Lees meer over aardbevingsrechter Hemke Bottenberg en andere bijzondere rechters op www.rechtspraak.nl/ actualiteiten.